

STARE SLOVENSKE NARODNE ŠEGE, NAVADE IN VRAŽE

BINKOŠTI

Beseda: binkošti izvira iz grškega: pen-tekosté t. j. petdeseti dan po Veliki noči. Od tod tudi ruska in bolgarska: pjadestjatica. Prvotni kristjani so praznovali binkošti po osem dni. Nihče ni smel v tem času delati, kleče moliti, niti postiti se. Cerkveni zbor v Konstanci je določil, da naj se praznujejo le binkoštna nedelja, ponedeljek in torek.

Binkoštni prazniki spominjajo krščanstvo na prihod sv. Duha in na razširjanje evangelija. Praznujejo se v letnem času, ko vsa narava žari v najbujnejši pomladi, zato se veseli teh praznikov mlado in staro. Kakor ostale, obdajajo tudi te praznike stare šege, navade in vraže, ki so bile nekdanj splošne, zdaj pa so zelo redke celo v najbolj oddaljenih krajih.

Na binkoštno soboto krasijo dekleta s kitami cvetic okna, pa tudi svetniške podobe in kipe v cerkvah, kapelah in znamenjih s smrečjem in cveticami. O praznikih tudi ne pozabijo na grobove svojih rajnikih, kamor polagajo vence in šopke. Moški pa so po stari navadi ovijali gospodarska poslopja z brezovimi vejami ter sredi vasi stavili binkoštno mlaje, ki so jim okrasili vrhove s pisanimi trakovi in zastavicami. Na Gorenjskem so še nedavno na binkoštno soboto zvečer odpirali okna in vrata. Matere pa so opominjale otroke, da naj mirujejo, češ, da bo prišel sv. Duh v obliki lepega belega goloba. V starem veku in še v začetku srednjega veka so spuščali v krščanskih cerkvah z višine goloba, da je letal nad glavami vernikov kot simbol sv. Duha. Pogani pa so to krščansko šego sramotili, natikali golobe na visoke drogove in nanje streljali. V zgornji Soški dolini že na binkoštno soboto popoldne niso več hodili na polje, češ da se takrat že razliva sv. Duh; če bi jih tam videl, bi se jim izognil in ne bi blagoslovil polja.

V nekaterih krajih so napravili zunaj na polju binkoštni ogenj ali kres. Kdor koli se je približal goreči grmadi, je moral vreči na ogenj suho vejo ali poleno, sicer so vrgli v ogenj njegov klobuk ali kapo. Med kresom so klicali: »Sveti ogenj, dvigni se k nebeškim vratom, naj pride od tod obilen blagoslov na naša polja!« Medtem ko so kurili kres, so tudi streljali iz pištol in pokali z biči, da bi odganjali zle duhove in žalik-žene.

O binkošti so ljudje rano vstajali, zlasti pastirji, ki so morali še pred sončnim vzhodom gnati živino na pašo. Preden so jo izgnali iz hleva, so ji dali s sirovim maslom namazanega

kruha, da bi bila na poletni paši na planinah obvarovana pred strupenim pogledom in dihom hudobnega škrate. O njem so pripovedovali, da je grbast in gol, da ima velike, ognjene oči in prebiva na planinah. S svojim pogledom in dihom lahko zastrupi živino. Ko so pastirji gnali živino, so na vso moč pokali z biči, da bi tako odvrčali nesrečo od hiše. Ponekod so gonili ponoči živino na pašo, namakali bel kruh v tekočo vodo ter dajali kravam, da bi obilno dojile. V Semiču o binkošti niso gonili krav pred soncem na pašo, ker bi jih sicer čarovnice jezdile in potrle. Nekateri pastirji so povoščili biče s posvečenim voskom. Tudi na Dolenjskem niso gnali krav pred sončnim vzhodom na pašo, drugod sploh ne dopoldne, ker so se bali, da ne bi čarovnice vzele kravam mleka. Pastirji so dobivali o binkošti od svojih gospodinj priboljškov, mesa, pogače itd. V Dobropoljah pravijo, da »o binkošti še ptica ptico ujé, da le meso je«.

Koroška narodna pravljica pripoveduje, da hodi pozimi žalik-žena čez polje in skozi gozd. Cim pa pride pomlad, odide v svoje skalnato stanovanje, kjer prede predivo ali melje žito. Kadar pa o binkošti planinska megla pokriva skalnate vrhove, smukne iz svoje jame in sede na brsteč grm. — Druga pravljica je nastopna:

— Nekoč se je o binkošti pastir vračal s čredo s paše in je zdajci zagledal pritlikavca, ki je čepel pri koreninah stare lipe. Obstal je, nekaj časa opazoval drobnega možička ter ga nagovoril: »Povej mi, kaj ždiš tukaj tako tihi in samcat?« — »Takoj ti povem, mu je odvrnil pritlikavec, »baš zato, da boš dobil nekoliko svetlih srebrnikov, ki so zakopani pod to lipo, če boš pameten in previden.« — »Možiček, dovolj si sam pameten«, je rekel pastir, »zato mi sam daj nekoliko srebrnikov, da jih meni ne bo treba izkopati.« — »Dobiš, kar želiš«, je dejal možiček, »če pa bi si ti sam poiskal zakopani zaklad, bi si lahko izbral boljšo vrsto denarja.« Rekel je in dal pastirju tri srebrnike, ki jih je bil pobral v mahovju stare drevesne dupline. Pastirček je vesel spravil srebrnike v žep in šel svojo pot naprej. Ko je prišel domov, je povedal kmetici, kaj se mu je bilo spotoma pripetilo. Ko pa je segel v žep, da bi gospodinji pokazal, kakšne srebrnike je dobil od pritlikavca, je razočaran potegnil iz žepa — tri suhe smrekove storže!

Ko so bili pastirji odgnali čredo na pašo, so šle kmetice na polje in škropile zemljo z blagoslovljeno vodo ter s palico vlekale čarovne

brazde proti škodljivim črvom. Pri tem delu so govorile: »Danes je binkoštno jutro, zato vlečem tri brazde: prvo čez belega, drugo čez rdečega, tretjo čez mrtvega črva. Slabo letino hočem odgnati in obilno žetev imeti.«

Tudi v Rožu na Koroškem so pastirji o binkošti zgodaj zjutraj gonili živino na pašo. Kdor je prignal zadnji, tistega so dražili in je bil oklican kot binkoštni kralj. Poskušali so mu obesiti žabo za vrat, smešili so ga, se mu pačili in priklanjali ter ga zmerjali:

»Potouci ha,
pomouzi ha,
vrzi ha za plot,
pa daj jom'
ano skledo pačanah krot!«

Drugod na Koroškem so pastirji vodili oba binkoštna praznika popoldne binkoštnega kralja od hiše do hiše in govorili: »Pripeljali smo vam binkoštnega kralja, da bi imeli binkoštno srečo v hiši. Zato nam pa darujte merico vina v naš kablič, pa vam bomo zares hvaležni do prihodnjih binkoštnih praznikov.« — Ali pa: »Pripeljali smo vam lisico v hišo. Če jo hočete videti, pridite hitro ven. A prinesite tudi tri klobase in tri jajca, drugače vam pošljemo jazbeca v hišo.« — Tudi takole so govorili: »Majski dečki prihajajo in hočejo binkoštno pravico, binkoštno pogao in kos slanice, potem pa pojdejo takoj naprej.« Za darove, ki so jih prejeli, so se navadno zahvaljevali z besedami: »Za jedi, ki ste nam jih dali, naj Bog blagoslovi vaše posestvo z bogatim binkoštnim blagoslovom.« — Podobno šego kakor koroški so imeli tudi štajerski pastirji, le da so imenovali binkoštnega zaspanca, ki je zadnji prignal živino na pašo, »lukmana«.

Kakor božična, novoletna in velikonočna, tako ima po narodni veri tudi binkoštna voda čudodelno zdravilno moč, kakršna se prisojajo enako binkoštni ali duhovski rosi. V prejšnjih časih je bila navada, zlasti na Koroškem in Štajerskem, da so si ljudje pred sončnim vzhodom umivali obraz, posebno pa še oči z roso, ki je bila na pšenici. To naj bi bilo zdravilno sredstvo proti očesnim boleznim in pegam. Če pa jih je kdo še imel, jih je gotovo zgubil. Tudi je bila vraža, da so čarovnice še pred soncem pobirale po tujih travnikih roso in jo prenašale na svoje travnike, da bi jim trava bolj bujno rasla.

Tudi binkoštno vreme si narod po svoje tolmači. V novomeški okolici so ljudje škropili z blagoslovljeno vodo vinograde in travnike, da bi jih sv. Duh obvaroval toče. Na najvišje trte so obešali na cvetno nedeljo blagoslovljene oljke, da bi odvrčale hudo uro. — Na binkoštno vreme se nanaša mnogo narodnih prerokovanj in rekov, tako n. pr. na Koroškem: Če o binkošti potok visoko naraste, bo poletje zelo deževno. — Če je o binkošti čisto in jasno nebo, bo dobra letina. — Na binkoštni ponedeljek zjutraj ve-

trovno, vsak dan v letu vetrovno. — O binkošti gore v megli, bo pšenica pozno zrela. — Na Vačah pravijo: »Če binkoštni prazniki dežuje, kmet žitnic ne napolnjuje.« — V Metliki: »Posvečena binkoštna voda oblake razganja.« — V Krškem: »Če k binkoštni nedelji dan zazvoni ravno opolnoči, potem tisto leto na poljih toče ni.« — »Če na binkošti deži, potem se je slabe letine nadjati.« — Na Zili pri Beljaku: »Če na binkoštno nedeljo dežuje v ničké, bo prazen klas.« — Na Dolenskem: »Če za binkošti dežuje, je tisto leto mnogo miši.« — »Binkoštni dež rodi mnogo gob.«

Pa tudi čarovnice in zli duhovi so nekdaj pokazali o binkošti svojo moč. V krški okolici je bila vraža, da so čarovnice razgrnile po polju rjuhe in na ta način odvzele žitu »plenjanje« (obilnost). V Čemšeniku so govorili, da je bila tista babnica, ki je na binkoštno nedeljo zjutraj z dlanjo ometala roso, čarovnica. — V idrijski okolici so pravili, da na binkoštno nedeljo vsako lahko spozna vse čarovnice svojega kraja, če pred sončnim vzhodom žene krave na pašo, obleče vso obleko narobe, se skrije za grmovje in čaka, kaj bo. Čarovnice so prihajale, vsaka s svojo golido, in začele molsti krave. Nekdo pa je pozabil obrniti žep. Hitro ga je čarovnica zagledala in zavpila: aržek! aržek! — in pri tej priči so vse čarovnice izginile. — Pa tudi srečo so prinašali čarodeji. Štajerska narodna pravljica pripoveduje, da je šel nekoč vinogradnik na binkoštno nedeljo zjutraj v svoj vinograd. Na povratku je dospel do meje, kjer je zagledal škrate. Ta je sedel na kamnu in se igral s cveticami. Ko je šel vinogradnik mimo možička, je ta zaklical: »Kmetič, vinograd ti bo letos dal mnogo žlahtnega pridelka.« — »Hvala lepa,« je odvrnil kmet, »za tvoje veselo binkoštno poročilo, zakaj to, kar prerokuje škrate na binkoštno nedeljo zjutraj, se vedno točno izpolni.« In je šel svojo pot naprej. Ko je prišla jesen v deželo, je viselo na trtah toliko najlpejšega grozdja, da je vinogradnik potreboval trikrat toliko posode kakor v prejšnjih letih.

Še pred nekaterimi desetletji je bila na Štajerskem navada, da so napravili o binkošti hlapci in dekle iz smrečja in slame veliko, človeku podobno dondo. Ovenčali so jo s cveticami in privezali na kravo, okrašeno z zelenjem, v zobe pa so ji vtaknili jelševno pipo. Kravo so gnali skozi vas, toda vaščani so zapirali vrata pred njo, da ni mogla niti v hišo niti na dvorišče. Vsak jo je podil izpred svoje hiše, dokler ni donda padla s krave ali se na kose raztrgala. Gospodar je končno odgnal živinčev v hlev. Ta šega je pomenila izganjanje smrti iz vasi.

Ze Valvasor omenja binkoštno vražo: Kdor pojé na binkoštno nedeljo pred soncem tri liste dresna (persicaria, Flöhkraut), tistemu nikdar ne more škoditi škorpion. Zgodovinar popolnoma

verjame to vražo, le to se mu ne vidi potrebno, da bi moralo biti baš na binkoštno nedeljo in pred sončnim vzhodom. Valvasor meni, da zadostuje, če jih užije na tešče in približno v tisti dobi, ker ima dresen takrat v listih največjo moč. Učinek pa pripisuje naravnemu gnusu ali sovraštvi, ki ga dresen in škorpiljon imata medsebojno, »kakor je podobnih simpatij in antipatij pač mnogo v naravi«.

KRES ALI IVANJE

Stari Slovani so praznovali že v predkrščanski dobi drugi veliki narodni praznik v letu: kres, t. j. oni čas, ko so dnevi postajali spet krajši. Praznovali so ga o našem navadnem kresu ali na Ivanje, in to v čast dobrodušnemu soncu kot božanstvu, ki daje moč, plodnost in življenje. V ta namen so žažigali že na večer pred tem dnevom velike grmade, kurili so kresove, okrog njih plesali, jih preskakovali itd. Kakor razne ostale narodne šege in navade, je prevzela krščanska doba tudi kresovanje, t. j. kres, ki se zažiga na predvečer sv. Janeza Krstnika, ter ga je spravila v zvezo s tem svetnikom in njegovim praznikom.

Po nekaterih dolenskih krajih okoli Lašče, Ribnice, Žužemberka itd. so hodili ljudje pred kresnim večerom o belem dnevu na polje škropiti. S seboj so nosili na cvetno nedeljo blagoslovljene šibe ter jih zatikali v njive. V Beli Krajini so metala dekleta popoldne pred kresnim večerom šopke in vence iz rumenih cvetic »šentjanževih rož«, ki so jih nabrali tisti dan, na streho. Odraslo dekle, kateremu je obvisel šopek ali venec na strehi prvič, drugič ali tretjič, se je omožilo še pred letom. Če pa je padel šopek tudi tretjič na tla, je moralo dekle še dolgo čakati na ženina. V nekaterih krajih so metali take šopke ali vence otroci in odrasli obojega spola izpred vsake hiše tako dolgo, dokler niso vsi obležali na strehi. Vsak domač človek je imel svoj šopek ali venec. Če je obvisel »z glavo«, z zgornjo stranjo, t. j. nad vezjo navzgor obrnjen, je to pomenilo, da bo tisti človek, ki mu je bil namenjen, to leto še živel. Če pa se je obrnil z glavo navzdol, bi moral umreti še pred letom dni. Okrog Ribnice so si tolmačili ta običaj baš nasprotno. Drugod so metala dekleta pred kresnim večerom venec čez glavo na drevje. Tista, kateri je obvisel venec na veji, se je še med letom omožila.

Ponekod je med Slovenci še dandanes na kresni večer splošno razširjena stara navada, da potresajo po hiši praproto in vtikajo v strehe kresnice, t. j. praprotno cvetje. Vtikajo ga bodisi v streho ali kam zunaj hiše, v razpoke pred hišnimi duri, okoli njih v podboje ali nad vrata, tudi okoli oken po zunanji steni, nekod po Stajerskem in v Beli Krajini v steno proti soncu. V nekaterih krajih ima vsak od domačih

svojo cvetico, marjetico ali kresnico, ki si jo je sam izbral. Cvetice pušajo do drugega dne, komur se obesi pred soncem, umrje še pred letom. Tudi goriški Slovenci so devali za sv. Janeza šopke na okna. Vsakemu družinskemu članu je bil namenjen po eden. Komur je najprej odpadel, ta je prej umrl. Šopke so vtikali tudi pod streho, za hodnike, ali pa v skrajni strešni rob. Taki šopki so bili po narodni veri najboljši varuhi pred strelo. Na kresni večer ljudje nastiljajo na tla s praprotjo, da bi prišel sv. Janez Krstnik prenočevati, da bi ležal lahko in mehko ter bi odvrnil v tistem letu od hiše nesrečo strele in ognja. Ljudje pravijo, da tako »pripravljajo posteljo« sv. Janezu Krstniku. Potresanje praprota se je v predkrščanski dobi prisojalo čudodelni moči kresnih rastlin, v krščanski dobi pa se je preneslo na čaščenje sv. Janeza.

Posebno veliko čudodelno moč so naši predniki prisojali praproto vemu semenu, ki naj bi imelo svojo posebno veljavo baš o kresu, ko je najdaljši dan in najkrajša noč. Kakor ponekod verujejo, da govori živina na sv. večer ter mora imeti vsak, kdor hoče slišati in vedeti, kaj govori živina med seboj, praprotno seme, tako verujejo drugod, da govori le enkrat v letu tako, da jo more slišati človek, in to takrat, kadar imajo rastline največjo moč, t. j. o kresu. To pa le tedaj, če ima tisti, kdor posluša, nevede pri sebi praprotno seme. O tem nam pripoveduje dolenska pravljica:

— Gospodar je imel hlapca. Bil je vroč dan baš pred kresnim večerom. Ves dan sta bila kosa in se močno utrujena vrnila domov. Po večerji ukaže gospodar hlapcu, da naj žene oba vola na pašo, češ, da bodo šli prihodnje jutro na vse zgodaj na najbolj oddaljeni travnik po seno. Hlapec uboga, četudi zelo nerad, ker bi šel rajši spat. Toliko da pride na travnik, kamor je bil zagnal oba vola na pašo, sede utrujen na kamen in sladko zadremlje. Ko se zbudi, ne vidi več volov. Hitro poskoči in jih gre iskat. Dolgo časa je zaman hodil in iskal, ves zbit zaradi kratkega spanja in slabega pota. Misleč, da sta se vola zgubila, je hlapec klel in jima strašno grozil z bičem. Naenkrat pa ves vesel zapazi, kako sta oba vola ležala v dolinici med praprotjo in mirno prežvekovala. Hlapec se jima približa in vihti svoj bič. Toda kako se prestraši, ko zasliši glas starejšega vola, ki je govoril mlajšemu: »Blagor tebi, ki boš še dolgo živel in si boš pri gospodarju služil dobro krmo. Jaz pa bom moral še to jesen poginiti, moje meso pa bodo pojedli ljudje, kakor je to pač njihova navada.« Po teh žalostnih besedah se je utrnila debela solza iz njegovega očesa.

»Na pomlad pa«, je nadaljeval starejši vol, »bo oral že z novim tovarišem. Toda ko bosta zorala že nekoliko brazd, se bo prikazala velika in strašna kača. Udrla bo za gospodarjem, ki bo

plužil, in ga bo smrtno pičila v nogo. Živa duša mu ne bo mogla pomagati razen hlapca, ki bi ji moral, čim se bo prikazala, z gorjačo pokazati pravo pot do gospodarja. Toda ustaniva in pojdiva domov, hlapec naju gotovo že išče. Gorje nama, če naju zaloti!»

Nato vstaneta in grēsta domov. Hlapec je hodil ves pohleven in tih za njima in se nobenega niti dotakniti ni upal. V jeseni je gospodar zares prodal starejšega vola mesarju. Na pomlad pa, ko so orali repo, se je zgodilo vse natanko tako, kakor je bil napovedal starejši vol na kresni večer. Izpod brazde je prilezla kača in udrila za gospodarjem. Toda hlapec je budno pazil nanjo ter ji z gorjačo razbil črepinjo. Ko je gospodar videl, kako čudovito ga je hlapec rešil smrti, ga je strmeč vprašal, kako vendar je mogel to vedeti. Ta mu je zdaj vse povedal, kar sta se bila vola pogovarjala. Vendar pa hlapec ni niti sam vedel, zakaj in kako je slišal volovski razgovor baš takrat. Brez njegove vednosti se mu je vsulo praprtno seme v škornje. Če pa bi bil to vedel, ne bi bil nič slišal.

V Valvasorjevem času so hodila slovenska dekleta na kresni večer gledat v studence ali potok, misleč, da se jim bo pokazala v vodi podobna namenjenega jim ženina. Tudi so metale vence v ribnike, studence in potoke ter hotele po gibanju vode spoznati svojega izvoljenca. Na Goriškem so dekleta v kresni noči postavljala kebljico vode pod okno, da bi v njej zagledala svojega bodočega moža. Na Koroškem tresejo na kresni večer bezeg, da leti cvetje na tla, pri tem pa govorijo:

»Biz b'zá,
daj možá
le mladá,
'kar stirá!«

Tam tudi pravijo, da sliši človek, ki dene na kresni večer uho na možnar, nebeško godbo.

Zgodovina našega naroda pripoveduje, da se je kresovanje v dobi slovenskega preporoda po letu 1848. zelo pomnožilo, dočim je poprej že precej ponehalo. V Ljubljani je uvedel Sokol navado vsakoletnega zažiganja kresa, ki so ga kurili na Rožniku. »Slovenski Narod« iz leta 1866. poroča: »Po novodobni šegi spuščajo se v Ljubljani poleg kresa tudi žarniki (rakete) in zažiga umetni ogenj; okoli Ljubljane svetijo se pa kresovi po vsih gričih.« Gorenjci so kurili kresove že v oni dobi tudi na planinah, celo na Stolu.

Že v predkrščanski dobi so kresovali naši predniki na visokih krajih, največ zato, da so se približevali po božje češčenemu soncu, pozneje pa seveda zato, da je bilo videti kresove daleč naokrog. Tu in tam so pri nas zažigali kres tudi na ravnem, za vasjo ali sredi vasi, v gozdu ali pa tudi na kakem razpotju ali razkrižju. Po nekaterih slovenskih krajih so mladi ljudje okoli ognja peli in plesali, drugod so grmado preska-

kovali. Starejši ljudje so jim po večjem ali manjšem skoku prerokovali do prihodnjega leta srečno ali nesrečno življenje. Matere so prenašale svojo dečico, ki še ni mogla preskočiti grmade preko ognja, da bi bila tudi ona zdrava in močna. V starodavni dobi so skakala dekleta gola, kakor jih je Bog dal, čez ogenj v vodo, kar je pomenilo dvojno očiščevanje: ognja in vode.

V nekaterih krajih so tekali po polju z gorečimi plamenicami ali drogi z gorečo slamo, metali pri kresu goreče metle, pa tudi goreča kresna kolesa. Koroški Slovenci, pa tudi Gorenjci so še nedavno spuščali o kresu ognjena kolesa, s slamo ovita in zažgana s hribov navzdol. Tudi to je bil spomin na pradžavno dobo, ko so častili sonce po božje. Na Koroškem je bila še vraža: Na katero stran zleti ali se obrne tako goreče kolo, z one strani bo nevesta onega mladeniča, ki ga je zalučil. Taka kresna kolesca iz bukovega in jelovega lesa so tudi metali visoko v zrak. Vsako kolesce, tolikšno kakor dno kupice, je bilo na sredi prevrtno, da se je moglo natak niti na palico. Ko so ga bili zažgali, so ga pognali po navzgor položeni deski na vso moč visoko pod nebo, da je letelo po zraku kot zvezdni utrinek. Kresna kolesca so padala z visokega kraja, kjer so kresovali, v dolino. Podobna narodna šega je bila tudi med goriškimi Slovenci v zgornji Soški dolini.

V Beli Krajini so hodile kresnice t. j. po trije pari deklet po vasi ter s petjem in z nagovori vabile na kresovanje. Dva para sta pela, eden pa je nosil kruh, jajca in razne darove, ki so jih dobivale. Prepevale so:

»Me bomo nočoj slabo spale,
ker bomo polje varovale.«

Te besede merijo na staro vražo, da letajo v kresni noči nečisti duhovi in čarovnice na visoke kraje, kjer imajo svoja zborovanja. Praznoverni ljudje so se bali in se ponekod boje še dandanes, da čarovnice ne bi naškodile polju, ko letajo preko njega na gore in svoje določene kraje, in sicer to noč zelo nizko. V goriški okolici je bila narodna vraža, da se v kresni noči čarovnice bojujejo s krstniki. V družini, kjer je dvanajst bratov, enega očeta sinov, je dvanajsti brat »krstnik«. O kresu so krstniki v veliki nevarnosti, ker jih napadajo čarovnice s koli. Zato so kmetje v tem času izpulili vse kole na polju, da ne bi čarovnice imele orožja. S to vražo v zvezi je tudi belokranjska popevka kresnic:

»Nam ne date vsega tega,
č'mo vam vzeti mlad'ga sinka,
mlad'ga sinka za krsnika.«

Če pa je bil najmlajši otrok deklica, so kresnice grozile:

»Č'mo vam vzeti mlado hčerko,
mlado hčerko za kresnico.«

Zelo pestro in slikovito so praznovali nekdanji kresni večer v Novem mestu. Mestna gosposka sama je pošiljala h kresu požarne stražnike. Velika množica ljudi se je zbirala na loki ob Krki. Godci so igrali, mladina se je vozila po vodi in spuščala po njej na deščicah zažgano smolo. Na Notranjskem so kurili v nekaterih krajih kres le pastirji. Na ogenj so nalagali brinje, ki je bilo našim prednikom svet les. Po narodni veri je brinjev dim preganjal hudobne duhove, kače in vso nesnago.

Okoli Škofje Loke, v Poljanski dolini na Gorenjskem in na Štajerskem so kres preskakovali, pa tudi prevažali vozičke čez ogenj. Kresnemu ognju so v stari dobi prisojali očiščevalno moč ter prvotno gonili skozi ogenj tudi živino, da bi jo obvarovali bolezni in začaranja. Dogajalo pa se je, da se je živinče opeklo

in pokvarilo, zato so pozneje prevažali preko ognja le prazne vozove. V Škofji Loki in ljubljanski okolici so zažigali o kresu brezove in sirkove metle, jih sukali in goreče metali v zrak. V mnogih krajih so pri tem tudi streljali z možnarji, s puškami in samokresi. Za grmado so hodili otroci nabirat od hiše do hiše potrebnega netiva: drv, polen in starih metel. Ugasle utrinke in ogorke od kresnega ognja so vtikali v slamnate strehe, da bi tako obvarovali hišo pred požarom. Pri beneških Slovencih, kjer se je tudi vzdržal narodni običaj zažiganja kresnega ognja, se je tolmačil njegov postanek z legendo, po kateri je sv. Janez Krstnik povedal židom, da ga bodo našli v puščavi tam, kjer bodo videli ogenj. Ko pa je bil Herod razposlal biriče, da bi ga ujeli, so videli toliko ognjev, da niso vedeli kam. In zares niso našli svetnika.

JOSIP A. PODBREGAR

PRAKTIČNI KOLEDARSKI RAČUNI

III. HITRO IZRAČUNANJE VELIKE NOČI ZA KATERO KOLI POLJUBNO LETO

V I. delu (Pratika 1936) sem že omenil, da je cerkveni zbor v Niceji leta 325. sklenil, da mora biti Velika noč prvo nedeljo po pomladanski polni luni.

Naša naloga se torej deli v dva dela. Prvič moramo izračunati, na kateri datum pade prva pomladanska polna luna, in drugič, kateri tedenski dan je to, odnosno, na kateri datum pade prihodnja nedelja.

Obe nalogi rešimo lahko hitro, kakor smo to popisali v I. in II. delu. Vendar pa je računanje prve pomladanske polne lune nekoliko enostavnejše kakor po prejšnjih računih.

Kakor smo videli v II. delu ima 1. marec isto epakto kakor 1. januar.

Ako je 1. marca mlaj, epakta torej 0, je polna luna 15. marca, torej ni to še pomladanska polna luna, ki je šele $29\frac{1}{2}$ dni pozneje, torej 14. aprila ali $15 + 29\frac{1}{2}$ ali natančneje $14\frac{3}{4} + 29\frac{1}{2} = 44\frac{1}{4}$ ali okroglo 44 dni po 1. marcu. Ako je epakta 1., je polna luna 1 dan prej, ako je epakta 2., je polna luna 2 dni prej itd. Iz tega sledi pravilo, da je prva pomladanska polna luna $44 - e$ marca. Ako je epakta n. pr. 5., je pomladanska polna luna $44 - 5 = 39$. marca, kar je seveda 8. aprila ($39 - 31$ dni marca = 8). Ako je epakta 24., je polna luna $44 - 24 = 20$. marca. To pa še ni pomladanska polna luna, ker se pomlad začne šele 21. marca. Torej moramo k 20. marcu ali, kar je vse eno, k številu 44 prišteti še 29,5, okroglo 30, da dobimo prvo pomladansko polno luno, torej $20. marca + 30 = 50$; $50 - 31 = 19$. april ali $44 + 30 = 74$; $74 - 24 (e) = 50$; $50 - 31 =$

$= 19$. april. Za tekoče stoletje 1900—1999 pa je treba zaradi »skoka epakte« v začetku stoletja v tem primeru prišteti namesto 30 le 29, torej $44 + 29 = 73$; $73 - 24 = 49$ ($- 31$) $= 18$. april. Ako je pa epakta 25 — 29, je treba seveda toliko bolj prišteti k 44 še 30 (29), da dobimo prvo pomladansko polno luno.

Račun je sedaj lahek.

Vzemimo primer: Velika noč 1936.

$$el: 36 - 19 = 17; 17 \times 11 = 187;$$

$$187 - 180 = 7; 7 - 1 (es) = 6.$$

polna luna: $44 - 6 = 38$; $38 - 31 = 7$. aprila.

tedenski dan: 7. april 1936 $= 36 + \frac{36}{4} = 45$;

$45 - 42 = 3$; $3 + 3 (I) + 3 (III) + 7 (IV) = 16$;

$$16 - 14 = 2, \text{ torek};$$

$7 - 2 = 5$ dni manjka do nedelje, torej nedelja $7 + 5 = 12$. aprila: Velika noč.

Izračunajmo še en primer: Velika noč 1935.

(Ta dva primera sem vzel, da jih cenj. čitatelji lahko kontrolirajo.)

$$el: 35 - 19 = 16; 16 \times 11 = 176;$$

$$176 - 150 = 26; 26 - 1 (es) = 25.$$

polna luna: $44 - 25 = 19$, premalo, torej

$44 + 29 - 25 = 48$; $48 - 31 = 17$. aprila.

tedenski dan: $35 + \frac{35}{4} = 43$ ($- 42$) $= 1$;

$$1 + 3 + 3 + 17 = 24$$
 ($- 21$) $= 3$, sredo.

$7 - 3 = 4$ dni manjka do nedelje.

17. aprila + 4 = 21. aprila: Velika noč.

Končno prinašam še tozadevne formule.

Celotna formula bi bila prezahtovna, zato jo bomo razložili na več formul. Ponoviti moram še enkrat formule iz I. in II. dela.